

BIAŁA ODWAGA

MATERIAŁY EDUKACYJNE
DLA SZKOŁY PONADPODSTAWOWEJ

Fundacja Rozwoju
Kompetencji Medialnych
i Społecznych

BIAŁA ODWAGA

reż. Marcin Koszałka, Polska 2024, 116 min.

SCENARIUSZ ZAJĘĆ

KONFORMIZM, OPORTUNIZM, POSŁUSZEŃSTWO I OKRUCIEŃSTWO TRUDNYCH WYBORÓW W CZASACH WOJNY

OPRACOWAŁA: dr Ewa M. Walewska, edukatorka Fundacji Rozwoju Kompetencji Medialnych i Społecznych „KinoSzkola”

GRUPA WIEKOWA: szkoły ponadpodstawowe

PRZEDMIOT: godzina wychowawcza, wiedza o społeczeństwie, etyka, historia

CELE ZAJĘĆ:

W trakcie zajęć uczeń:

- ❁ jest pobudzany do refleksji na temat dylematów moralnych i trudnych decyzji, które człowiek napotyka w obliczu życia w cieniu konfliktu zbrojnego;
- ❁ podejmuje refleksję na temat wybranych życiowych postaw: konformizmu, nonkonformizmu, oportunisty, postawy posłuszeństwa oraz nieposłuszeństwa, a także rozważa ich konsekwencje;

- ❁ jest pobudzany do świadomego i krytycznego odbioru dzieł kultury (film), ich interpretacji w różnych kontekstach, rozpoznawania w nich odniesień egzystencjalnych, aksjologicznych i historycznych;
- ❁ analizuje motywacje filmowych postaci;
- ❁ rozważa temat ludzkich zachowań i postaw w kontekście historycznych oraz współczesnych zjawisk i problemów;
- ❁ wypowiada swoje zdanie na podany temat;
- ❁ ćwiczy udział w dyskusji i obronę własnego zdania;
- ❁ podejmuje refleksje sprzyjające osiągnięciu dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej.

CZAS TRWANIA: jedna jednostka lekcyjna (45 min.)

METODY PRACY:

- ❁ rozmowa kierowana; dyskusja;
- ❁ omówienie źródeł.

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE:

- ❁ *Biała odwaga*, reż. Marcin Koszałka, Polska 2024.
- ❁ Załącznik nr 1 (do wydruku) – Definicje pojęć: konformizm, oportunizm, posłuszeństwo.

POTRZEBNE MATERIAŁY:

- ❁ wydruki załączników (dla uczniów).

OSADZENIE FILMOWYCH WYDARZEŃ W KONTEKSTACH

(przypomnienie filmu)

Nauczyciel rozpoczyna zajęcia od prośby, aby uczniowie przenieśli się myślami do rzeczywistości przedstawionej w filmie *Biała odwaga* – tamtych czasów, charakterystycznej dla regionu kultury, realiów historycznych.

Przypomnijmy sobie i scharakteryzujmy tę rzeczywistość, odpowiadając na pytania:

- ❁ **Jaki region Polski jest miejscem akcji?**
- ❁ **Jaka grupa etnograficzna jest drugoplanowym zbiorowym bohaterem filmu?**
- ❁ **W jakich latach rozgrywa się akcja filmu?**
- ❁ **Jakie wielkie historyczne wydarzenie wpłynęło na losy bohaterów?**

DLA NAUCZYCIELA:

Górale Podhalańscy (Podhalanie)

– góralska grupa etnograficzna ludności polskiej zamieszkująca obszar najbliższych okolic Tatr, sięgający terenów na północ od Nowego Targu. Region etnograficzny zamieszkiwany przez tę grupę zwany jest Podhalem. Ludność posługuje się gwarą podhalańską. Największym miastem Podhala jest Nowy Targ, a drugim co do liczby mieszkańców Zakopane.

[źródło: Wikipedia. Wolna encyklopedia]

Grupa etnograficzna

– grupa ludzi zamieszkujących określony obszar geograficzny, którzy wyróżniają się spośród okolicznej ludności swoistymi cechami kulturowymi i mają świadomość przynależności do swojej grupy poprzez odczuwaną odrębność kulturową. Utrzymują przy tym związek z większą grupą etniczną.

[źródło: Wikipedia. Wolna encyklopedia]

*Przykładowe społeczności etniczne (grupy etnograficzne) w Polsce (wg Narodowego spisu powszechnego z 2021 r., czyli ostatniego, który miał miejsce w Polsce) – wg przeprowadzonego spisu najliczniejszymi społecznościami etnicznymi (grupami etnograficznymi) są: **Ślązacy, Kaszubi, Kociewiacy, Górale (w tym Górale Podhalańscy), Wielkopolanie.***

CZAS TRWANIA: ok. 3-5 minut

OKRUCIEŃSTWO TRUDNYCH WYBORÓW W CZASACH WOJNY

(rozmowa o filmie)

Spróbujmy wspólnie przeanalizować motywacje jednego z głównych bohaterów filmu *Biała odwaga*, czyli Jędrka (Andrzeja, młodszego brata, zakochanego w Bronce). Po wybuchu wojny zaangażował się on w kolaborację z niemieckim okupantem oraz propagowanie idei „Goralenvolk”, opartej na twierdzeniu, jakoby górale podhalańscy byli pochodzenia niemieckiego. Goralenvolk był to germanizacyjny projekt o wymiarze zarówno ideologicznym, jak i administracyjnym.

PYTANIA DO UCZNIÓW:

- ❁ Jaka motywacja przyświecała Jędrkowi, gdy godził się na współpracę z Niemcami?
- ❁ W jaki sposób chciał on zadbać o interes swojej grupy, czyli Podhalań? Co chciał uzyskać?
- ❁ Jakie trudne decyzje musiał podjąć? Jakie dylematy moralne musiał rozwiązać?

CZAS TRWANIA: ok. 5-8 minut

POSTAWY ZAPEWNIĄCĄCE KOMFORT

(dyskusja, omówienie źródeł)

Nauczyciel zapowiada, że w tym ćwiczeniu podejmiemy refleksję nad życiowymi postawami zapewniającymi jednostce komfort społeczny lub psychiczny – konformizmem, nonkonformizmem, oportunizmem, postawą posłuszeństwa i nieposłuszeństwa. Rozważymy czy w ich przypadku jest to komfort realny czy pozorny oraz jaką cenę trzeba za niego zapłacić. Zastanowimy się także, jak owe postawy były prezentowane w postępowaniu filmowych bohaterów *Białej odwagi*.

ETAP I:

Nauczyciel prosi uczniów o wyjaśnienie jak rozumieją następujące pojęcia:

- ❁ konformizm,
- ❁ nonkonformizm,
- ❁ oportunizm,
- ❁ posłuszeństwo (postawa posłuszeństwa),
- ❁ nieposłuszeństwo (postawa nieposłuszeństwa, społecznego oporu).

Po wstępnym zebraniu propozycji od uczniów (lub w przypadku ich braku), nauczyciel rozdaje wydruki (**Załącznik nr 1**; po jednym egzemplarzu na parę w ławce) z definicjami powyższych pojęć. Uczniowie zapoznają się z definicjami, a następnie cała grupa wspólnie omawia różnice między nimi, aby dobrze zrozumieć odróżniające je cechy.

ETAP II:

Następnie zadaniem uczniów jest przypomnienie sobie wydarzeń z filmu *Biała odwaga* i określenie jaką postawę można przypisać tym bohaterom:

- ❁ Bronce, która ostatecznie wyszła za mąż za Maćka, choć kochała Jędrka.
- ❁ Rodzicom Bronki, którzy dobrowolnie wpisali się na listę górali popierających nazistów w II wojnie światowej, a ojciec Bronki straszył wygnaniem z Podhala tych, którzy odmówiliby podpisania listy.
- ❁ Innym góralom wpisującym się na listę.
- ❁ Staremu góralowi, który podczas narady na temat wspólnego góralskiego stanowiska względem Niemców wypowiedział słowa: „Trzeba się ułożyć, spokój mieć i wypchane kieszenie”.
- ❁ Jędrkowi, który ostatecznie zabija porucznika SS.

ETAP III:

Na koniec nauczyciel otwiera dyskusję nad kolejnymi pytaniami:

- ❁ Czy konformizm przynosi człowiekowi realny czy pozorny komfort?
- ❁ Czy nonkonformizm przynosi realny czy pozorny komfort?
- ❁ Czy oportunizm przynosi realny czy pozorny komfort?
- ❁ Czy posłuszeństwo (postawa posłuszeństwa) przynosi realny czy pozorny komfort?
- ❁ Czy nieposłuszeństwo (postawa nieposłuszeństwa) przynosi realny czy pozorny komfort?
- ❁ Jaką „cenę” trzeba zapłacić w przypadku każdej z tych postaw? Co poświęcamy, możemy stracić, tracimy?

CZAS TRWANIA: 25 minut

„NIE SZTUKA UMRZEĆ W TRAKCIE WOJNY, SZTUKA PRZEŻYĆ” - DYLEMATY WOKÓŁ EMIGRACJI

(dyskusja)

Nauczyciel wygłasza przed uczniami cytata z filmu *Biała odwaga* – słowa wypowiedziane przez jednego z bohaterów w obliczu wydarzeń spowodowanych wkroczeniem nazistów:

„Nie sztuka umrzeć w trakcie wojny, sztuka przeżyć”

Następnie inicjuje rozmowę na temat dylematów związanych z życiem w kraju ogarniętym konfliktem zbrojnym. Celem dyskusji jest poznanie różnych stanowisk uczniów wobec trudnych decyzji, z którymi niejednokrotnie muszą mierzyć się ludzie zamieszkujący tereny objęte wojną. Dyskusję można poprowadzić zarówno w odniesieniu do aktualnej sytuacji wojny w Ukrainie, jak również rozszerzyć ją na wszelkiego rodzaju sytuacje uchodźstwa spowodowanego wojną (wojna między Izraelem a Palestyną, wojna w Syrii) czy nawet sytuacją społeczną w kraju zagrażającą jego obywatelom (np. wojny gangów w Meksyku i ucieczki Meksykanów do USA).

PRZYKŁADOWE TROPY DO PORUSZENIA PRZEZ NAUCZYCIELA:

- ❁ Co myślisz na temat wyjazdu z ojczyzny objętej konfliktem zbrojnym? Szczególnie w przypadku mężczyzn zdolnych do służby wojskowej.
- ❁ Co myślisz na temat przedkładania interesu osobistego (bezpieczeństwo fizyczne / ekonomiczne, swoje, własnej rodziny) nad interes grupy (obrona granic / wykorzystywanie zdolności do pomocy w kraju) w sytuacji wojny?
- ❁ Co myślisz na temat niechęci do powrotu do ojczyzny już po zakończeniu konfliktu z powodu ekonomicznego „ustatkowania się” w nowym miejscu?
- ❁ Jaką decyzję (wyjechać / pozostać) w podobnej sytuacji sam byś podjął i dlaczego?

UWAGI NA MARGINESIE:

Warto, aby Nauczyciel uwrażliwił uczniów na to, że wojna – jako sytuacja graniczna – przewraca do góry nogami dotychczasowy system aksjonormatywny. Oznacza to, że nawet szczerze żywione przekonania uczniów na temat danego postępowania mogłyby „nie utrzymać się” w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia swojego lub osób najbliższych.

CZAS TRWANIA: ok. 10 minut

BIATA ODWAGA

reż. Marcin Koszałka, Polska 2024, 116 min.

SCENARIUSZ ZAJĘĆ

KONFLIKTY, TRAGIZM I TRUDNE WYBORY W ŻYCIU CZŁOWIEKA

OPRACOWAŁA: dr Ewa M. Walewska, edukatorka Fundacji Rozwoju Kompetencji Medialnych i Społecznych „KinoSzkola”

GRUPA WIEKOWA: szkoły ponadpodstawowe

PRZEDMIOT: język polski, godzina wychowawcza

CELE ZAJĘĆ:

W trakcie zajęć uczeń:

- ✿ podejmuje refleksję na temat dylematów moralnych i trudnych decyzji w życiu człowieka;
- ✿ jest pobudzany do refleksji na temat możliwych konsekwencji wyborów i działań człowieka;
- ✿ poszerza/ugruntowuje swoją wiedzę na temat gatunku dramatu jakim jest tragedia, jej cech charakterystycznych;

- ❁ rozwija empatię poprzez próby przyjęcia perspektywy filmowego bohatera i refleksyjnego wglądu w jego motywacje i przeżycia wewnętrzne;
- ❁ jest pobudzany do świadomego i krytycznego odbioru dzieł kultury (film), ich interpretacji w różnych kontekstach, rozpoznawania w nich odniesień egzystencjalnych, aksjologicznych i historycznych;
- ❁ rozważa temat ludzkich zachowań i postaw w kontekście historycznych oraz współczesnych zjawisk i problemów;
- ❁ wypowiada swoje zdanie na podany temat;
- ❁ ćwiczy udział w dyskusji i obronę własnego zdania;
- ❁ podejmuje refleksje sprzyjające osiągnięciu dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej.

CZAS TRWANIA: jedna jednostka lekcyjna (45 min.)

METODY PRACY:

- ❁ rozmowa; dyskusja; burza mózgów;
- ❁ praca indywidualna;
- ❁ ćwiczenie kształtujące empatię;

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE:

- ❁ *Biała odwaga*, reż. Marcin Koszałka, Polska 2024.
- ❁ Załącznik nr 1 (do wydruku) – Lista pytań do zadania nr 3.

POTRZEBNE MATERIAŁY:

- ❁ Tablica kredowa lub suchościerna, kreda lub pisaki suchościerne.
- ❁ Wydruki załączników (dla uczniów).

KONFLIKT JAKO OŚ WYDARZEŃ

(przypomnienie filmu, burza mózgów)

Nauczyciel rozpoczyna zajęcia od zwrócenia uwagi uczniów na fakt, iż siłą napędzającą wydarzenia w filmie *Biała odwaga* jest konflikt.

Konflikt – niezgodność, sprzeczność interesów, poglądów, spór, zatarg.

Zacznijmy więc od przyjrzenia się różnym konfliktom, w które zaangażowani byli bohaterowie. Zadaniem uczniów jest przypomnienie sobie fabuły filmu i wymienienie konfliktów, które poznaliśmy, zarówno tych w skali mikro (dwóch rodów głównych bohaterów), jak i w skali makro (całego regionu, kraju).

DLA NAUCZYCIELA:

Podstawowe konflikty w filmie *Biała odwaga*:

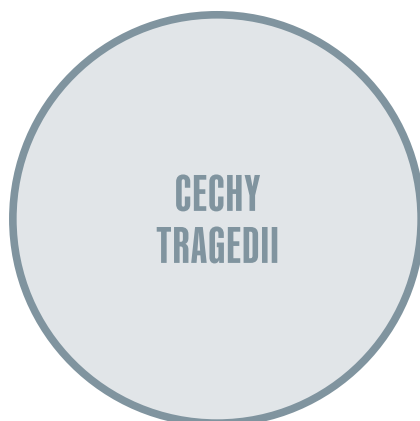
- Bronka kontra jej rodzice niezgadający się na ślub z ukochanym Jędrkiem.
- Rodzice Bronki kontra ojciec Jędrka i Maćka.
- Jędrk kontra Maciek – dwaj bracia skonfliktowani w związku z wymuszonym przez rodziców ślubem Maćka z Bronką.
- Górale popierający germanizacyjny projekt Goralenvolk kontra górale przeciwni kolaboracji z Niemcami.
- Obywatele Polski (wszyscy, zarówno nazywający sami siebie Polakami, jak i góralami) kontra okupanci – Niemcy.

CZAS TRWANIA: ok. 5 minut

TRAGEDIA POD HALAMI

(burza mózgów)

Historia przedstawiona w filmie *Biała odwaga* nosi pewne cechy tragedii. Zastanówmy się wspólnie – jakie? Nauczyciel rysuje na tablicy okrąg, w środku którego wpisuje hasło „Cechy tragedii” (jak na grafice poniżej). Graf zostanie wypełniony treścią na podstawie odpowiedzi uczniów.

Zadanie uczniów polega na wymienieniu cech typowych dla tragedii (niekoniecznie jedynie antycznej czy klasycznej), które zaobserwowali w obejrzanym filmie. Nauczyciel zbiera od uczniów propozycje, które następnie zapisuje na grafie.

Proponowane cechy:

- ❁ Bohater posiada szlachetne cechy.
- ❁ Bohater uwikłany w konflikt z losem, historią, otoczeniem, prawami moralnymi lub społecznymi.
- ❁ Bohaterem targają sprzeczne uczucia.
- ❁ Tragizm.
- ❁ Konflikt tragiczny – niemożność podjęcia „słusznego wyboru” przez głównego bohatera (każdy wybór i działanie doprowadzi do klęski i tragicznego efektu).
- ❁ Konflikt tragiczny – zderzenie dwóch równorzędnych racji.
- ❁ Los/historia decyduje o kolejach losu bohatera.
- ❁ Finalna klęska bohatera.
- ❁ Los bohatera naznaczony cierpieniem.

CZAS TRWANIA: ok. 10 minut

WGLĄD W MOTYWACJĘ BOHATERA

(praca indywidualna)

Nauczyciel rozpoczyna ćwiczenie od zwrócenia uwagi uczniów na to, że w wydarzeniach przedstawionych w filmie główny bohater Jędrzek zostaje uwikłany w dwa konflikty tragiczne.

Pierwszy z nich dotyczy zakazanego związku z ukochaną Bronką (niczym w „Romeo i Julii”). Jego los został zatem naznaczony tragizmem jeszcze zanim wybuchła wojna. Drugi konflikt tragiczny przeżywa już w czasie niemieckiej okupacji, a dotyczy on kolaboracji Jędrka z nazistami w celu obrony interesów jego grupy społecznej, czyli podhalańskich górali.

Cechą bohatera tragicznego jest to, że staje w obliczu sytuacji, w której musi wybrać pomiędzy dwiema wartościami pozostającymi ze sobą w konflikcie. W przypadku Jędrka są to:

Posłuszeństwo wobec woli rodziców kontra miłość.

Ochrona interesów swojej grupy społecznej kontra wolność i niepodległość.

ETAP I:

Każdy uczeń otrzymuje od nauczyciela egzemplarz **Załącznika nr 1** w formie wydruku. Zadaniem uczniów jest przyjęcie perspektywy Jędrka, „wcielenie” się w niego i odpowiedzenie na poniższe pytania z jego perspektywy (w formie pisemnej na wydruku):

Dlaczego posłuszeństwo wobec woli rodziców jest dla mnie ważne?

Jakie argumenty przemawiają ZA tym wyborem?

Jakie argumenty przemawiają PRZECIW temu wyborowi?

Jakie argumenty przemawiają ZA wyborem miłości i związku z Bronką?

Jakie argumenty przemawiają PRZECIW temu wyborowi?

Jakie pozytywne przyniesie współpraca z Niemcami? Co górale zyskają jako grupa społeczna?

Jakie negatywne konsekwencje może przynieść współpraca z Niemcami? Co możemy stracić?

ETAP II:

Nauczyciel prosi uczniów o przedstawienie swoich przemyśleń w odpowiedzi na pierwsze pytanie. Następnie na drugie. I tak dalej. Na koniec może także zapytać uczniów, jakie wybory podjęliby sami na miejscu bohatera, gdyby żyli w jego rzeczywistości.

CZAS TRWANIA: ok. 20 minut

WSPÓŁCZESNE KONFLIKTY TRAGICZNE

(dyskusja zamykająca zajęcia)

W ostatnim ćwiczeniu przeniesiemy nasze rozważania do czasów współczesnych. Uczniowie zostają poproszeni o zastanowienie się: w jakich realnych sytuacjach w życiu współczesnego człowieka może pojawić się konflikt o cechach tragicznych (czyli taki, w którym wszystkie wyjścia wydają się być złe)?

Rozważmy to w przypadku:

- ❁ młodej osoby w Waszym wieku,
- ❁ młodego dorosłego (studenta, osoby, która dopiero weszła na rynek pracy, chce założyć rodzinę),
- ❁ osoby w wieku Waszych rodziców.

Nauczyciel otwiera i moderuje dyskusję.

CZAS TRWANIA: ok. 10 minut

BIAŁA ODWAGA

Monolith Films Sp. z o.o.

Karolina Skriabin
KOORDYNATOR PROJEKTÓW EDUKACYJNYCH

karolina.skriabin@monolith.pl

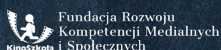
tel.: +48 22 122 05 33

kom.: +48 662 287 445

www.kinoklasa.pl

www.monolith.pl

Materiały pomocnicze dla nauczycieli przygotowane przez:
Fundację Rozwoju Kompetencji Medialnych i Społecznych „KinoSzkoła”

ZAŁĄCZNIK NR 1.

Spróbuj przyjąć perspektywę Jędrka, wcielić się w niego i z jego perspektywy odpowiedzieć na poniższe pytania:

Dlaczego posłuszeństwo wobec woli rodziców jest dla mnie ważne?

Jakie argumenty przemawiają ZA tym wyborem?

Jakie argumenty przemawiają PRZECIW temu wyborowi?

Jakie argumenty przemawiają ZA wyborem miłości i związku z Bronką?

Jakie argumenty przemawiają PRZECIW temu wyborowi?

Jakie pozytywy przyniesie współpraca z Niemcami? Co Górale zyskają jako grupa społeczna?

Jakie negatywne konsekwencje może przynieść współpraca z Niemcami? Co możemy stracić?

CZAS TRWANIA: ok. 10 minut